

Tytuł: Regulacyjna rola cech osobowości i temperamentu dla stylów jazdy kierowców kategorii B prowadzących pojazd w ramach obowiązków służbowych

Autor: Patrycja Basińska

Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem **Prof. dr. hab. Romana Ossowskiego**

Uzasadnienie tematu i cel badań: Szacuje się, że około 50% całego ruchu drogowego związane jest z pracą – jej wykonywaniem a także z dojazdami i powrotami z pracy. Warunkiem koniecznym bezpiecznej i bezwypadkowej jazdy jest nieustanne przystosowywanie się kierowcy do warunków panujących w ruchu drogowym. Podczas prowadzenia pojazdu angażowane są przede wszystkim procesy percepcyjne. Dotychczasowe wyniki badań wskazują, że równie istotne jak procesy poznawcze dla prowadzenia pojazdu są także osobowość i temperament, co uwidacznia się w stylu jazdy kierowców i zachowaniach drogowych. Wymiary te decydują o takich aspektach jak adekwatny samokrytycyzm, poczucie odpowiedzialności, strategie związane z rozwiązywaniem zadań, kontrola emocji, umiejętność antycypacji skutków swoich zachowań dla siebie i otoczenia. Głównym celem badań było określenie roli cech osobowości i temperamentu kierowców kategorii B prowadzących pojazd w ramach obowiązków służbowych dla prezentowania przez nich stylów jazdy, przy uwzględnieniu mediacyjnej roli postawy wobec bezpieczeństwa dla tego związku, oraz objaśniającej roli zmiennych socjodemograficznych. Ponadto sprawdzono także związki pomiędzy wyodrębnionymi stylami jazdy a negatywnymi zachowaniami drogowymi.

Metoda: W badaniu wzięło udział 198 kierowców kategorii B, którzy kierują pojazdem w ramach wykonywania obowiązków służbowych: 76 (38,4%) kobiet oraz 122 (61,6%) mężczyzn. Wiek osób badanych mieścił się w przedziale 19 – 63 ($M=35$; $SD=6,4$). W celu przeprowadzenia badania zastosowano następujące narzędzia badawcze: *Inwentarz Osobowości HEXACO-PI-R 100*, *Kwestionariusz Temperamentu PTS*, *Kwestionariusz Stylów Drogowych*, *Kwestionariusz Zachowań Drogowych* oraz *Kwestionariusz Postaw wobec Bezpieczeństwa*. W procesie adaptacji *Kwestionariusza Stylów Jazdy* dokonano wyodrębnienia następujących stylów jazdy: 1) ryzykowny, nieodporny, nieplanujący; 2) ostrożny, odporny, niezadowolony z rad; 3) ostrożny, odporny, zadowolony z rad; 4) nieodporny, niewytrzymały, planujący.

Wyniki: Wykazano, że cechy osobowości: uczciwość/pokora, ekstrawersja, ugodowość, sumienność oraz otwartość na doświadczenie, a także temperament w zakresie: siły procesu

pobudzenia, siły procesu hamowania oraz ruchliwości procesów nerwowych pełnią istotną rolę dla kształtowania się stylów jazdy. Dla relacji osobowość – style jazdy ryzykowny, nieodporny i nieplanujący oraz ostrożny, odporny i zadowolony z rad postawa wobec bezpieczeństwa pełni funkcję mediatora. Wykazano też, że postawa wobec bezpieczeństwa mediuje związek temperamentu ze stylem jazdy ostrożnym, odpornym i zadowolonym z rad. Wyniki wskazują, że kierowcy przynależący do poszczególnych stylów jazdy nie różnią się pod względem płci, lecz różnią się między sobą wiekiem, stażem prawa jazdy oraz ilością pokonywanych kilometrów w ciągu miesiąca. Kierowcy o stylu ryzykownym, nieodpornym i nieplanującym są najmłodszy zarówno wiekiem jak i stażem prawa jazdy. Wykazano także, że to oni popełniają najwięcej naruszeń, pomyłek oraz błędów wynikających z nieuwagi i niedoświadczenia.

Wnioski: Otrzymane wyniki wskazują, że cechy osobowości oraz temperament pełnią istotną rolę w kształtowaniu się stylów jazdy. Ważną rolę mediacyjną dla relacji osobowość – style jazdy oraz temperament – style jazdy odgrywa postawa wobec bezpieczeństwa. Uzyskane rezultaty są cenną wskazówką dla wdrożenia psychoedukacji w zakresie kształtowania pozytywnej postawy wobec bezpieczeństwa już od najmłodszych lat. Implementacja odpowiedniego narzędzia do badania postawy wobec bezpieczeństwa, jako standardu przy kwalifikacji na kurs prawa jazdy mogłoby wpłynąć na redukcję zachowań niebezpiecznych na drodze wśród młodych kierowców. Uzyskane rezultaty wskazują także, że badanie psychologiczne powinno być standardem nie tylko w ramach doboru do zawodu, ale również na stanowisko pracy.